

NGÔN NGỮ VỚI VĂN CHƯƠNG

XUÂN QUỲNH - MÃI HÁT LỜI TÌNH YÊU

PHAN TẤN NGỌC
(ĐH Sư phạm TP HCM)

Thơ viết về người phụ nữ, xưa nay trong văn học, đã có nhiều. Những người phụ nữ làm thơ, lại viết về chính tâm hồn mình, không phải là nhiều lắm.

Đọc thơ Xuân Quỳnh, có lẽ, không người phụ nữ nào lại không tìm thấy mình trong đó. Thơ chị là tiếng nói hạnh phúc của một tâm hồn được yêu nhưng lại lo sợ hạnh phúc ấy không bao giờ là mãi mãi. Phải chăng những dự cảm, lo âu rất thật của một người đàn bà vẫn thường hiển hiện trong thơ chị.

Khảo sát trong "Xuân Quỳnh, thơ và đời", hơn 50 tác phẩm, chúng tôi nhận thấy có hơn 25 bài xuất hiện những giả định, suy tư, trăn trở ấy. Tần số xuất hiện các từ "nếu, dù, dấu, dấu biết, vẫn biết... nhưng..." có lẽ không đâu nhiều bằng thơ chị. Có phải Xuân Quỳnh gửi gắm tâm sự gì về bản thân, cuộc đời với người đọc?

Trước hết trong thơ Xuân Quỳnh thường hay đặt giả thiết. Có thể đó là: "Nếu đôi lúc giận hờn anh vô cớ". (Chỉ có sóng và em), có khi lại: "Nếu ngày mai em không làm thơ nữa". Những giả dụ rất đời thường hay xảy ra với một hồn thơ dạt dào, nhạy cảm như Xuân Quỳnh. Đôi lúc lại là những viễn cảnh không có thực:

*Nếu ví dụ không có chúng tôi đây
Liệu cuộc sống có còn là cuộc sống*

(Thơ vui phái yếu)

Chị đang muốn nói về một nửa thế giới này sẽ sống ra sao nếu thiếu vắng người phụ nữ! Nhưng người ta nhớ nhất thơ Quỳnh là "nếu" trong "Thuyền và biển":

*Nếu từ già thuyền rồi
Biển chỉ còn sóng gió
Nếu phải cách xa anh
Em chỉ còn bão tố.*

Một dự cảm có thực, nỗi lo âu của một tâm hồn phụ nữ chân thành, tha thiết trong tình yêu. Chị lo sợ một ngày "Nếu điều đó xảy ra"? Không, không ai muốn cách xa chỉ trừ khi "nếu phải". Bão tố của biển cả đâu thể nào sánh được với bão tố trong lòng.

Không chỉ có "nếu", thơ Xuân Quỳnh cũng hiện diện nhiều lần "dấu". Như vậy, với chị, không chỉ có những giả thiết hoặc sẽ xảy ra mà đôi khi là những phán đoán, khẳng định rất mạnh mẽ.

*Tay ta nắm lấy tay người
Dấu qua trăm suối ngàn đồi cũng qua.*

(Hát ru)

Đọc thơ chị, đọc giả cảm nhận được cảm xúc tâm hồn vừa "dữ dội và dịu êm", vừa "ồn ào và lặng lẽ" của người phụ nữ. Qua tâm sự của chị, họ dường như thấy mình trong đó:

*Dấu em biết không phải là vĩnh biệt
Vẫn thấy lòng da diết lúc chia xa*

...Dẫu em biết rằng anh, anh cũng nhớ
Nhưng lòng em nào có lúc nguôi quên.
Ngay trong dấu đẽ bài thơ, chị cũng dùng:
"Dẫu em biết chắc rằng anh trở lại". Có khi,
"dẫu" lại là cảm xúc bình yên pha lẫn tiếc
nuối:

*Dẫu bây giờ em đã ở bên anh
Em vẫn cứ thương về ngày trước.*

Trong "Sóng", chị viết:

*Dẫu ngược về phương Bắc
Dẫu xuôi về phương Nam.
Như biển kia dẫu rộng
Mây vẫn bay về xa.*

Ở đây, có sự phân biệt giữa "dẫu" khi nói về
những chuyện đã qua và "dẫu" trong trường
hợp những khả năng có thể xảy đến:

*Dẫu hiện tại mà như quá khứ
Là quê hương dù không phải quê hương
Bạn bè ơi dấu tôi sẽ quay về.*
(Cố đô)

Lầm lầm như một lời hồn dỗi, hối tiếc:

*Dẫu có cũng bằng không,
Chỉ riêng mình tôi biết.*
(Gởi lại thành phố nắng)

Dẫu tóc em năm tháng đổi thay màu
(Sẽ có mãi cô bé 16 tuổi)

Nếu đọc thơ Xuân Quỳnh, dễ nhận ra ấn
tượng trong thơ chị: nhiều lúc ngọt ngào như
lời tâm tình yêu dấu:

*Này anh, em hát anh nghe
Dẫu không hay cũng đừng chê đừng cười.*
(Hát với con tàu)

Lời thơ chân thành, mộc mạc. Cách diễn
đạt gân gùi, đời thường. Nhiều nhất vẫn là sự
lặp lại rất nhiều từ "dẫu". Có phải Xuân
Quỳnh không tìm được cách nói nào khác thay
thế hay vì đó chính là lựa chọn của chị. Chị đã
sống bằng nỗi khao khát yêu đương của người

phụ nữ.

*Gia tài là mấy vần thơ
Dẫu bao người đọc vẫn chờ đợi ai.*

(Thơ viết tặng anh)

Nên khi được yêu, người phụ nữ ấy muốn
sống hết mình với tình yêu, dấu cho có thể
nào, chị cũng chấp nhận:

Tôi yêu anh dấu ngàn lần cay đắng

(Thơ viết tặng anh)

Bởi với chị, "dẫu sao con trai cũng là đáng
quý", nhưng chị vẫn luôn tin chắc một điều:

*Dẫu là nguyên thủ quốc gia hay là những
anh hùng...*

Vẫn là con của một người phụ nữ

(Thơ vui cho phái yếu)

Lầm lầm, cả "nếu" và "dẫu" được đặt gần
nhau trong cùng bài thơ:

Nếu ngày mai em không làm thơ nữa...

*Khát vọng anh dấu hoà trong sóng biển
Sóng xô bờ chẳng rộn đến tâm tư.*

(Nếu em không làm thơ)

Lo lắng cho ngày mai, dự định ở tương lai,
có lẽ là những ưu tư rất thường tình ở người
phụ nữ.

Nhưng dường như "nếu" hay "dẫu" chưa
diễn tả hết được những dự cảm của mình,
Xuân Quỳnh cũng dùng rất nhiều cấu trúc
"dù... vẫn" trong thơ:

*Mai dù đi tới đâu
Vẫn mang màu nắng ấy*

(Gởi lại thành phố nắng)

Thơ Quỳnh dù hiện đại mà vẫn gắn với ca
dao là thế. Chị đã biết khai thác triệt để kiểu
câu "Dẫu cho...", "Dù sao..." trong lời ăn tiếng
nói hàng ngày. Như trong bài "Những bông
hoa đầu tiên trên đảo":

*Chỉ có hoa mầu đơn
Ở lâu rồi trên đảo*

*Dù lòng lẫy đến đâu
Dù đẹp đến thế nào...
Cùng xuất hiện cả "dẫu" lẫn "dù" trong bài thơ không còn là hiếm ho:*

*Thế là ba cái tết
Hai chúng mình có nhau
Dù chưa phải là lâu
Nhưng cũng không ngắn ngủi
Dẫu lòng em không quên
Dẫu lòng em chưa phai*

(Đêm cuối)

Hay:

*Con nào chẳng tới bờ
Dù muôn vàn cách trở*

(Sóng)

Dù cho, dẫu sao...với Quỳnh như một lời khẳng định. Khẳng định cách lựa chọn, khẳng định sự chấp nhận. Rải khắp thơ Xuân Quỳnh, người đọc sẽ còn gặp rất nhiều bài thơ mà "dù, dẫu..." là không thể thiếu:

Dù cùng một thời gian, cùng một không gian

(Thời gian trăng)

*Hoa cúc tím trong bài hát cũ
Dẫu vẫn là cung bậc của ngày xưa*

(Có một thời như thế)

Thơ Quỳnh không chỉ có dự cảm. Lắm khi Quỳnh cũng tự đặt ra cho mình câu hỏi kiểu như:

*Em cũng không biết nữa
Khi nào ta yêu nhau*

Ta bắt gặp đây đó trong thơ chị cảm xúc mong manh về điều "không biết" và "chỉ biết":

*Hoa ngâu ở nơi nào
Em cũng không biết nữa
Em chỉ biết tình em
Như ngâu vàng vẫn nở*

(Bao giờ ngâu nở hoa)

Và điều "vẫn biết":

*Em vẫn biết đấy là điều đã cũ
Chuyện tình yêu quan trọng gì đâu*

(Nói cùng anh)

Người đọc tìm thấy trong thơ Quỳnh nhiều câu hỏi không thể trả lời:

*Phải chăng lá về rừng
Mùa thu đi cùng lá.*

(Thơ tình cuối mùa thu)

*Lời yêu mỏng mảnh như màu khói
Ai biết lòng anh có đổi thay?*

(Hoa cỏ may)

Như Xuân Quỳnh tìm thấy qua thơ tiếng lòng mình, người đọc cũng cảm nhận được một hồn thơ da diết khi viết về tình yêu. Vẫn là điều đã biết, nhưng với Quỳnh vẫn biết lại là "vẫn... biết..." mà ai yêu thơ Quỳnh không dễ quên:

*Em trở về đúng nghĩa trái tim em
Là máu thịt đời thường ai cũng có
Vẫn ngừng đập lúc cuộc đời không còn nữa
Nhưng biết yêu anh cả khi chết đi rồi*

(Tự hát)

Ta nhận ra một cấu trúc xuyên suốt ở nhiều bài thơ Quỳnh: "Nếu... (thì) vẫn..., dẫu (dù)... vẫn, biết... vẫn...". Cho dù Xuân Quỳnh muốn nói những dự cảm về những điều đã hoặc sẽ xảy ra, ta vẫn thấy có một sự chấp nhận, lựa chọn dứt khoát của trái tim yêu đã cảm, chân thành. Để mỗi khi đọc thơ chị, ta như vẫn nghe được lời tình yêu mãi hát. ■

Tài liệu tham khảo

1. *Thơ Xuân Quỳnh và những lời bình*, Nxb VHTT, 2003.
2. *Tuyển tập thơ Xuân Quỳnh*, Nxb Đồng Nai, 2004.
3. *Xuân Quỳnh thơ và đời*, Nxb VHTT, 2004.